

Krystyna Kądzielska

"Sociologie et problèmes actuels", A. Cuvillier, Paris 1958 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/2, 182-184

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nie nawet niespoistości konstrukcji filozoficzno-metodologicznych przesłanek takiej czy innej ideologii leżącej u podstaw holistycznej inżynierii, nie może zastąpić analizy faktycznego działania takiej inżynierii.

Ponadto popperowski agnostycyzm celów i wartości nie wystarcza, ściśle rzecz biorąc, nawet do wprowadzenia „częstkowej inżynierii społecznej” wszędzie tam, gdzie kwestia celów może być sporna, gdzie ze względu na te cele trzeba wybrać takie lub inne sposoby działania. Jest to los wszystkich doktryn, na gruncie których neguje się możliwość naukowego dociekania celów i wartości. Wyjściem z tego impasu mogą być albo jakieś idealistyczne koncepcje obiektywnych wartości i powinności, albo też stwierdzenie społeczno-historycznego ich uwarunkowania na gruncie historycznych praw rozwojowych. Popper trafnie, niemal bez dyskusji, odrzuca tę pierwszą możliwość, a stara się w swych analizach wykazać ubóstwo, względnie nienaukowość drugiego stanowiska.

3. Zawarte w omawianej pracy poglądy Poppera są, jak wspomniałem na początku, pewnym fragmentem w budowie koncepcji dualizmu podstawowych światopoglądów i argumentem w walce z jednym z nich. Dlatego trafnie Popper zauważa, że jego przedstawienie krytykowanych doktryn „z pewnością nie jest nieuprzedzone” (s. 3). Jest to o tyle ważne, że ton rozważań autora sugeruje, że chodzi o zagadnienie czysto metodologiczne, a nie o niesprawdzalne naukowo „interpretacje historyczne”, do których *expressis verbis* autor zalicza zarówno walkę klas, jak i walkę *open* i *closed society* (s. 151).

Ten światopoglądowy podtekst tkwi w ukryciu w *The Poverty of Historicism*, ale dobitnie sygnalizuje go dedykacja pamięci „niezliczonych mężczyzn i kobiet wszelkich wyznań, narodów i ras, którzy padli ofiarą faszystowskich lub komunistycznych wierzeń w nieugięte prawa historycznego przeznaczenia” (por. s. 160 przyp. 2). W pełni widzimy ten podtekst światopoglądowy w pracy *Open Society and its Enemies* (np. OS I, 77, 82, 97, 101, 152 i n., II 122 n., 230), która ma charakter traktatu i politycznego, i metodologicznego; przeciwstawia ona ostatecznie „historyczną interpretację” walki klas innej interpretacji — interpretacji historii jako walki społeczeństwa otwartego i zamkniętego. Ale skoro, zdaniem Poppera, żadna z tych interpretacji nie może być naukowo sprawdzalna, a więc polega zapewne na pewnych ocenach, a ze zdań sprawozdawczych żadne oceny płynąć nie mogą (OS I, 53), to w jaki sposób logiczna i metodologiczna analiza historycyzmu, jaką przeprowadza Popper, może się wiązać z kwestiami interpretacji historii?

Popper stara się wykazać ubóstwo historycyzmu. W wielu punktach trafnie wytyka jego błędy, a raczej błędy skonstruowanego przez siebie modelu. Ale gdy spojrzymy na możliwości, jakie daje „częstkowa inżynieria społeczna” w kontekście zasadniczych zagadnień współczesnego społeczeństwa, to widzimy jak ubogą problematykę można sformułować i rozwiązać za pomocą środków, którymi taka inżynieria dysponuje. Czyżby więc ubóstwu krytykowanego modelu historycyzmu nie przeciwstawił Popper ubóstwa swych programowych koncepcji? W każdym razie ta swoista licytacja nie jest jeszcze zakończona ani na płaszczyźnie ideologicznej, ani też w praktyce społecznej.

Jerzy Wróblewski

A. Cu villier, SOCIOLOGIE ET PROBLÈMES ACTUELS. Paris 1958, Librairie Philosophique J. Vrin. Problèmes et controverses, ss. 198.

Armand Cu villier znany jest czytelnikowi polskiemu przede wszystkim ze *Wstępu do socjologii* wydanego w przekładzie polskim w 1947 roku. Jest on autorem wielu prac socjologicznych, m. in. dwutomowego *Manuel de Sociologie* wydanego w 1950 roku (trzecie wydanie 1958 r.). Trzeci tom tego podręcznika jest w przygotowaniu.

Omawiana książka wydana została z okazji dwóch rocznic: stulecia śmierci Augusta Comte'a (1857 r.) i stulecia urodzin Emila Durkheima (1858 r.). Jak pisze Cuvillier, chciał on uczcić swą publikacją obu wielkich założycieli socjologii francuskiej.

Jest to zbiór szkiców socjologicznych wydanych w różnych publikacjach francuskich i pozafrancuskich. Poszczególne artykuły nie stanowią zwartej całości, co jest niewątpliwie wynikiem tego, że pisane one były w różnych okresach i z różnych okazji. Jednak, jak stwierdza autor w przedmowie, łączy je pewna nić przewodnia, którą stanowi chęć wykazania ścisłego związku między historią a socjologią. Z tego punktu widzenia ujęto artykuły zawarte w zbiorze. Pierwszy z artykułów ma charakter ogólny. Autor zajmuje się w nim stosunkiem, jaki istnieje między człowiekiem a społeczeństwem. W drugim autor wskazuje na więź między socjologią a teorią prawa, omawiając poglądy takich teoretyków prawa, jak Jeremi Bentham, J. Stuart Mill, Michel Villey, Rudolf von Ihering, zatrzymując się na dwóch pracach tego ostatniego: *Ewolucja prawa* i *Duch prawa rzymskiego*. Dalej zajmuje się H. Kelsenem i jego pracą *Czysta teoria prawa* oraz L. Duguitem, poświęcając jednocześnie sporo miejsca E. Durkheimowi.

W następnym z artykułów stosunek między socjologią a teorią poznania rozpatruje autor na przykładzie E. Durkheima i jego pragmatyzmu, omawiając głównie jego pracę *Pragmatyzm i socjologia*. W kolejnym artykule autor rozpatruje stosunek A. Comte'a do ówczesnej ekonomii politycznej, a szczególnie jej głównych reprezentantów: Adama Smitha, Jean Babtiste'a Saya i Johna Stuarta Milla.

W następnym artykule Cuvillier zwraca uwagę na stosunek socjologii do historii społecznej, zajmując się zagadnieniem antagonizmów klasowych we francuskiej literaturze społecznej od Saint-Simona do 1848 roku. Rozpatruje tu głównie poglądy Saint-Simona na społeczeństwo, jego klasyfikację społeczeństwa, zagadnienie „antagonizmu”, tak często spotykane w pracach Saint-Simona, i zagadnienie industrializmu; stosunkowo mniej miejsca poświęca Saint-Simonistom.

Zupełnie inny charakter posiada ostatni z artykułów zawartych w książce, w którym Cuvillier przedstawia aktualne tendencje występujące w socjologii francuskiej po 1945 roku. Dla lepszego zrozumienia tego rozdziału zaznaczyć trzeba, że autor wywodzi się ze szkoły Durkheima i czuje się obco wśród współczesnych kierunków socjologii francuskiej. Nie zajmuje się on badaniami socjologicznymi, ale raczej historią socjologii, systematyzując głównie fakty z tego zakresu (patrz np. *Podręcznik socjologii*). To stanowisko rzutuje na sposób przedstawienia problematyki współczesnej socjologii francuskiej.

Autor we współczesnej socjologii francuskiej wyróżnia dwie tendencje. Uwarunkowane są one według autora stosunkiem do tradycji durkheimowskich w socjologii, a szczególnie do zagadnienia „obiektywności” socjologii i związku między teorią socjologiczną a badaniami empirycznymi. Zaslugą Durkheima i jego szkoły było, według Cuvilliera, potraktowanie socjologii jako nauki obiektywnej i twierdzenie, że „socjologia jest nauką tego samego typu, co inne nauki społeczne”, oraz stwierdzenie ścisłego związku teorii z badaniami empirycznymi, zgodnie z formułą Fr. Simianda: „Nie ma faktów bez idei, nie ma idei bez faktów”. Krytyka durkheimizmu we współczesnej socjologii francuskiej doprowadziła z jednej strony do zanegowania obiektywności socjologii i przejścia do socjologii subiektywnej. Z drugiej strony nastąpiło odseparowanie „abstrakcyjnej systematyzacji” od konkretnych badań, skąd prowadzi prosta droga do dogmatyzmu teoretycznego i do filozofii społecznej pod osłoną socjologii oraz do rozproszenia badań w licznych ankietach, często interesujących, ale gubiących czasami ideę przewodnią, będącą zresztą tylko hipotezą pracy.

Jako przedstawiciele francuskiej socjologii filozofującej wymienia autor Georgesa Gurvitcha oraz Claude Lévi-Straussa, jakkolwiek ten ostatni nie jest czystym teoretykiem, lecz etnologiem terenowcem.

Dalsza część artykułu poświęcona jest wyliczeniu wszystkich instytutów socjologicznych we Francji i rodzajów prowadzonych przez nie badań. Autor wymienia tu badania w zakresie socjologii miasta, socjologii wsi, socjologii przemysłu, socjologii rodziny, socjologii religii oraz psychologii społecznej.

Dla Cuvilliera wartość socjologii współczesnej zależy od możliwości czy niemożliwości syntezy poszczególnych badań. Autor uważa zresztą, że problem ten dotyczy nie tylko socjologii francuskiej: socjologii amerykańskiej zarzuca się również często nadmiar empiryzmu. Całkowite zaprzeczenie dążności syntetycznych w odniesieniu do współczesnej socjologii francuskiej byłoby jednak, według niego, oceną krzywdzącą.

Socjologia zdaniem Cuvilliera powinna zachować więź z konkretnymi dyscyplinami, takimi jak np. geografia i historia, rozpatrywać fakty społeczne w ich wewnętrznym związku oraz w powiązaniu z ogólnymi problemami oraz posługiwać się w badaniach ideami kierowniczymi w myśl głównej formuły Simianda.

Na zakończenie autor pisze: „Mam nadzieję, że niebezpieczeństwo rozdziewięku, jakie sygnalizowałem powyżej, między teoretyczną systematyzacją a badaniami empirycznymi będzie zażegnane. Socjologia francuska nie jest zmuszona do wyboru między jednym a drugim [tj. między teoretyczną systematyzacją a badaniami empirycznymi] i można mieć nadzieję, że odnajdzie ona drogę, którą jej wyznaczyła formuła Simianda.”

Krystyna Kądzielska

SOCJOLOGIA RODZINY

W. F. Ogburn, M. F. Nimkoff, *TECHNOLOGY AND THE CHANGING FAMILY*. Boston — New York — Chicago — Atlanta—Dallas—San Francisco 1955, wyd. Houghton Mifflin Company, ss. 329.

Omawiana praca stanowi jedną z licznych pozycji z dziedziny socjologii rodziny, jakie ukazały się w ostatnich latach w Stanach Zjednoczonych. Autorzy postawili sobie za zadanie, jak to zaznaczają w przedmowie, wskazanie najważniejszych przyczyn, które spowodowały w ciągu wieku XIX i pierwszej połowy wieku XX szereg zasadniczych zmian w tak ważnej dla całości stosunków społecznych instytucji, jaką jest rodzina. Aczkolwiek w książce omawia się wyłącznie rodzinę amerykańską, poruszone w niej problemy są aktualne dla różnych krajów, między innymi dla Polski. Zebrany starannie materiał faktyczny ma uzasadnić wysuwaną przez autorów tezę, że źródłem większości zmian w życiu rodziny w omawianym okresie, oznaczanym mianem Rewolucji Przemysłowej, są wynalazki techniczne i osiągnięcia wiedzy ludzkiej. Chodzi więc autorom o problem wpływu wynalazków i odkryć na życie społeczne. Problem ten rozpatrują oni jednak inaczej niż inni autorzy, którzy się nim zajmowali. Punkt wyjścia dotychczasowych badań stanowiły z reguły konkretne wynalazki i odkrycia, których wpływ na różne społeczne zjawiska starano się następnie ustalić. Ogburn i Nimkoff rozpoczynają od analizy przemian jednej instytucji, aby w dalszym ciągu badań wskazać przyczyny tych przemian, które dostrzegają głównie w różnych wynalazkach i odkryciach. W związku z tym tokiem badawczego postępowania starają się oni sformułować metodologiczne stanowisko, umożliwiające wykrycie przyczyn poszczególnych przemian i związków między tymi przyczynami.